

Ірина Гречин,
канд. пед. н.,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДИТЯЧОГО НАСИЛЛЯ: ДОСВІД ФРН

У статті показана необхідність здійснення комплексу послідовних заходів щодо удосконалення системи виявлення, попередження та подолання жорстокого поводження з дітьми у ФРН. Охарактеризовано інноваційні ідеї й технології підготовки педагогів до попередження дитячого насилля та можливості використання німецького досвіду в теорії та практиці вітчизняної освіти.

Iryna Hrechyn

TECHNOLOGIES FOR TEACHERS TO PREVENT CHILD ABUSE: THE GERMAN EXPERIENCE

The article proves the necessity to implement a set of consecutive measures to improve the system of prevention of child abuse in Germany. The innovative ideas and technologies for teachers to prevent child abuse and the possibilities of using German expertise in the theory and practice of domestic education are analyzed.

Економічна й соціальна нестабільність сьогодення сприяє падінню духовних і моральних цінностей, підвищенню конфліктності, агресивності в соціальних і міжособистісних відносинах, що призводить до появи нових соціальних проблем, які, в першу чергу, позначаються на вихованні та розвитку дітей і підлітків. У школах, на вулиці, домашній обстановці діти зіштовхуються з небаченими проявами жорстокості, що виходить від дорослих і однолітків. Достеменно відомо, що однією з причин смерті дітей, зокрема у ранньому віці, є брак належного за ними догляду, не забезпечення їхніх основних потреб. Іншими наслідками жорстокого поводження є поширення насильницьких методів спілкування, розв'язання суперечливих ситуацій, нетолерантне ставлення членів суспільства один до одного, бездоглядність та безпритульність дітей, їх алкоголізація та наркотизація тощо.

Наразі українське суспільство визнає існування проблеми жорстокого поводження з дітьми, а також – необхідність здійснення комплексу послідовних заходів щодо удосконалення системи виявлення, попередження, та подолання цього явища. Останніми роками в Україні прийнято низку законодавчих актів, спрямованих на попередження насильства у сім'ї над дітьми, в яких визначено, що основою діяльності має стати міжвідомча взаємодія, тобто спільна діяльність різних фахівців – держслужбовців, соціальних працівників і соціальних педагогів, освітян, правоохоронців, медиків. Світовий досвід свідчить про те, що за допомогою освітніх технологій (інформаційних, навчальних, соціально-педагогічних й ін.) можна вчасно вирішувати соціальні конфлікти, здійснювати профілактику різноманітних форм агресії й насильства в суспільстві. Затребуваність соціальною практикою цих проблем зумовлює інтерес педагогічної науки до вивчення зарубіжного досвіду та педагогічної діяльності з профілактики агресії й насильства серед неповнолітніх, зокрема у Федеративній Республіці Німеччині, що містить різні інноваційні ідеї й технології підготовки педагогів щодо попередження дитячого насилля.

Питання девіантної поведінки дітей та підлітків, форми та причини виникнення агресії та насильства в навчальних закладах України та Федеративної Республіки Німеччини науково обґрунтовані у працях вітчизняних та зарубіжних учених: С. Григор'єва, Т. Ларіної, В. Порохової, Т. Софонової, О. Цимбал, К. Герберс, Р. Льобман, Б. Каліцкі, К. Клетт, Х. Кюна, С. Нойхаос-Енінгер, М. Рупп, Е. Сандер.

Незважаючи на те, що Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» вступив в силу ще у 2001 році, система попередження насильства над дітьми й досі перебуває на початковому етапі свого становлення: бракує спеціалістів для роботи з постраждалими та кривдниками, не вистачає відповідної методичної літератури та освітніх програм, не проводиться цілеспрямована підготовка фахівців з попередження насильства. Значною мірою інформації щодо проблеми жорстокого поводження з дітьми та її попередження (перш за все його ознак та наслідків для дитини) бракує освітянам, які не мають змоги адекватно оцінити стан дитини та правильно визначити характер педагогічного впливу [1]. Крім того, саме працівники освіти переважно першими стикаються з наслідками жорстокого поводження з дітьми, а, отже, вони мають володіти як засобами виявлення фактів сімейного насильства, так і змогою передавати здобуті відомості до компетентних органів та служб.

Необхідно зазначити, що для вирішення проблеми насильства необхідна більш тісна взаємодія між правоохоронними органами, медичними закладами, судовою системою, багатьма іншими державними й неурядовими організаціями, які працюють у цій сфері. У зв'язку з цим, необхідно звернути увагу на досвід зарубіжних країн, зокрема Федеративної Республіки Німеччини. Цивільне законодавство, що

використовується в Німеччині у профілактиці домашнього насильства, характеризується новизною, відносною самостійністю та здатністю служити альтернативою кримінальному переслідуванню [2, с. 6]. Закон доведено до відома населення ФРН цільовою урядовою кампанією під лозунгом «Більше поваги до дітей». К. Буссманн зазначає, що під впливом нововведень спостерігався позитивний розвиток [5].

Уряд ФРН планує вдосконалювати подальшу боротьбу з домашнім насильством щодо дітей у рамках програм «Профілактика», «Співробітництво між державними інституціями та недержавними пропозиціями допомоги», «Загальнофедеральна мережа пропозицій допомоги», «Сенсибілізація», «Міжнародне співробітництво» тощо [4]. Ключовою приватною профілактичною структурою в ФРН є Німецький форум попередження злочинності (DFK), створений в 2001 р., що поєднує діяльність суб'єктів приватного та публічного права, бере участь у розробленні та реалізації суспільної загальнонаціональної стратегії боротьби зі злочинністю, видає журнал «Форум попередження насильства». DFK є своєрідної біржею профілактичних ідей приватного та публічного спрямування, поширення їх серед усіх бажаючих електронними листами.

У 2005 році у ряді німецьких шкіл було проведено низку досліджень та виявлено, що жертви насильства й діти, які здійснюють насильницькі дії, одностайні у своєму баченні ситуації щодо реакції оточуючих їх дорослих. На їхню думку:

- в 65% випадків у початковій школі й 85% в інших навчальних закладах Німеччини вчителі не втручаються в конфлікт;
- батьки жертви й тим більше батьки дитини, яка скоїли акт насильства, не знають про насильницькі дії в дитячому колективі;
- втручання педагогів у конфлікт небажано для обох сторін акту насилля, тому в дитячому середовищі існує негласна установка про умовчування проблеми [5].

При організації профілактики насилля в школі необхідно враховувати два основних напрямки: робота з потенційними агресорами (педагоги, батьки, школярі) і робота з потенційними жертвами (ті ж самі групи). Третім важливим блоком у цій системі повинна стати діяльність по формуванню психоемоційного клімату навчального закладу, що включає систему взаємин між усіма суб'єктами освітнього процесу. Основним результатом проведення профілактичної роботи з попередження насильства в школі є формування безпечного середовища, тобто таких умов, при яких зведений до мінімуму вплив факторів, що провокують насильство, і знижена потреба прояву будь-якої агресії. У цьому сенсі особливе значення мають заходи, спрямовані на зміцнення колективу школи [2, с. 7].

Однак фахівці не завжди готові до виконання функцій, які покладає на них держава, часто – через брак спеціалізованої підготовки, яка допомогла б виявляти насильство на ранніх стадіях, вчасно ідентифікувати тих, хто від нього страждає, надавати якісну допомогу сім'ям та окремим їхнім членам, у першу чергу – дітям. З огляду на це, у програми підготовки різних фахівців, зокрема, працівників соціальної сфери та освіти, доцільно внести спеціальні курси, спрямовані на попередження, виявлення та подолання жорстокого поводження з дітьми.

Загалом, у закладах освіти Федеративної Республіки Німеччини склалась уже певна система науково-методичної роботи з педагогами щодо попередження дитячого насилля, яка включає масові, групові та індивідуальні форми [1, с. 67]. До масових форм необхідно віднести цільові семінари, практикуми, педагогічні читання, науково-практичні та інші конференції, симпозіуми тощо. Групові форми включають педагогічні та вчені ради, методичні об'єднання, творчі групи, колоквиуми передового педагогічного досвіду, педагогічної майстерності, практикуми та ін. Індивідуальні форми роботи – самоосвіта, наставництво, стажування, наукові дослідження та ін.

Тренінг та навчальний семінар, як форма організації навчання та вироблення практичних навичок, дозволяють оптимально поєднати теорію і практику соціально-педагогічної роботи з питань попередження та подолання насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми. На них доцільно висвітлювати такі теми, як ситуація з проявами дитячої агресії та попередження насильства щодо дитини в Німеччині та Україні, нові тенденції розвитку проблеми; стан діяльності органів державної влади, громадських та міжнародних організацій; наслідки від жорстокого поводження з дітьми для подальшого їх розвитку; соціально-педагогічна робота з дітьми, які зазнали насилля; методи та форми роботи з дітьми, постраждалими від жорстокого ставлення; основні фізичні та психологічні прояви наслідків насильства щодо дитини; можливі дії педагога, спрямовані на попередження насильства в сім'ї щодо дитини. У ході роботи семінарів важливо також коротко представляти результати останніх досліджень у цій сфері. Особливу увагу варто приділяти ролі та функції органів управління освітою та навчальних закладів у здійсненні соціально-педагогічної роботи з попередження дитячого насилля, особливим можливостям загальноосвітнього навчального закладу.

Форма тренінгу і навчального семінару дозволяє інтегрувати декілька інших форм роботи, таких як міні-лекція, презентація, демонстрація відеоматеріалів, робота в малих групах, дискусія та ін. [3, с. 78]. Поєднання на семінарах дотичних тем, зокрема, тем насильства і жорстокого поводження, експлуатації

дитячої праці, дозволяє на практиці впроваджувати комплексний підхід до профілактики цих асоціальних явищ.

З метою підвищення кваліфікації педагогами та соціальними працівниками ФРН можуть використовуватись такі інноваційні форми роботи, як електронні розсилки. Вони створюються експертами для обміну інформацією, планування спільних заходів, тематичних фахових дискусій. У розсилках оперативно можна отримувати повідомлення про останні публікації, результати проведених заходів та анонси наступних з питань попередження дитячого насилля, корисні джерела, інноваційні технології, події в Німеччині та в світі у цій сфері, результати останніх досліджень тощо [5].

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що ситуація в німецьких школах відображає загальний стан суспільства. Школи не можуть одноосібно вирішити проблеми насильства. Ефективність профілактичної роботи у ФРН забезпечується завдяки використанню сукупності методів і технологій, комбінуванню роботи в навчальних та позашкільних освітніх закладах. Для того, щоб попередити агресивну поведінку учнів, необхідно сформувавши безпечне освітнє середовище, підвищити рівень обізнаності педагогічних працівників щодо поведінкових та психологічних наслідків жорстокого поводження з дитиною; посилити та розвинути навички емпатії, довірливої міжособистісної комунікації; відпрацювати методику поширення інформації з питань попередження насильства в сім'ї щодо дітей серед педагогічних працівників; визначити можливі методи і форми виявлення фактів жорстокого поводження з дитиною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Попередження, виявлення і подолання випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми : методичний посібник для освітян / Авт. : Т. В. Журавель, О. О. Кочеміровська, М. Е. Ясеновська / За заг. ред. О. В. Безпалько. – К. : ТОВ «К.І.С.», 2010. – 242 с.
2. Фопель К. Руководство по предупреждению насилия над детьми. / К. Фопель // Директор школы. – 2000. – № 6. – С. 5 – 10.
3. Gaschke S. Die Erziehungskatastrophe. Kinder brauchen starke Eltern / Susanne Gaschke. – München : Wilhelm Heyne Verlag, 2003. – 301 s.
4. Haselmann B. Erziehungspartnerschaft zwischen Eltern und Schule [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.muetter.besondere-Kinder.de.
5. Klett K. Gewalt an Schulen. Eine deutschlandweite Online-Schülerbefragung zur Gewaltsituation an Schulen. Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophischen Fakultät der Universität zu Köln / K. Klett // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bildungserver.de/dgf/zeitschriften.html>.

Христина Дзюбинська,
здобувач,
Дрогобицький державний
педагогічний університет
імені Івана Франка

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОПІКИ ДІТЕЙ-СИРІТ У ПОЛЬЩІ

У статті висвітлено засади правової підтримки і захисту прав дітей-сиріт у Польщі у період трансформації суспільного устрою, а також досягнення у правовому захисті дитини на міжнародному рівні, пов'язані з Конвенцією про права дитини, яка ратифікована Польщею у 1991 р. Акцентовано увагу на дефініціях «заступницька опіка», «соціальне сирітство», «сімейні форми опіки», «приймна сім'я», «дитячі будинки сімейного типу».

Khrystyna Dziubynska

LEGAL FRAMEWORK OF ORPHAN CARE IN POLAND

The article features the principles of legal support and protection of orphans in Poland during transformation of social system, as well as progress in the area of legal protection of children at international level related to the Convention on the Rights of the Child ratified by Poland in 1991. Attention is drawn to definitions of 'protective custody', 'social orphans', family forms of custody, foster care and family-type orphanages.

Феномен соціального сирітства характерний для багатьох країн світу. Одним з ключових питань сьогодення у країнах Європейського Союзу залишається проблема опіки та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Кожна держава визначає власні шляхи подолання цього явища та надання соціального захисту дітям, які залишилися без піклування батьків. Підхід влади до визначення ступеня необхідності влаштування дітей-сиріт значно різниться залежно від країни і зумовлюється загальною ситуацією у країні, насамперед її економічною спроможністю, рівнем розвитку її культури. До найважливіших елементів опікунсько-виховної системи належать організаційні форми опіки над дитиною, якість їх функціонування, пов'язана як із задоволенням потреб особистості, так і з очікуваннями